

Nic. Clenardi Epistolarvm Libri Dvo

Clénard, Nicolas

Antwerpen, 1566

Epistola Nic. Clenardi Ad Christianos, De Professione Arabica, Militiaqve
Constitvenda Adversvs Machometvm. Nicolavs Clenardvs Christianis
Omnibvs, S. P. D.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70781](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70781)

EPISTOLA NIC. CLENARDI AD
CHRISTIANOS, DE PROFESSIO-
NE ARABICA, MILITIAQVE CONSTI-
TVENDA ADVERSVS MACHOMETVM. §

NICOLAVS CLENARDVS CHRISTIA-
NIS OMNIBVS, S P. D.

QVANDO sum in præsentia de iis rebus verba fa- 10
cturus, quæ ad publicum nostræ religionis bonū
mihi pertinere videntur, nemo (vt spero) vitio vertet,
si priuatus & parue sortis ego, nactus occasionem com-
munis iuuandæ salutis, communi omniū iudicio, sen-
tentiam propositumq; meum censendum efferam. Vt 15
enim in suis quisq; domesticisq; negociis cessator accu-
satus est, ita nō potest carere culpa, quisquis laboranti
patriæ pro sua parte subuenire negligit: propterea
quod Respublicæ, quibus omnia ciues debent, sola hac
via labefactari consueuerūt, & tandem pessum ire pe- 20
nitus, quod omnes libenter priuatis indulgemus com-
moditatibus, communibus & publicis desumus. Quod
si vt nostris, ita & alienis commoueremur (quanquam
quæso quid homini debet esse alienum, qui sine mutuis
beneficiis in hoc orbe nequit consistere?) si inquam sic 25
& alteri studeremus, quemadmodum blanditur cæcus
ille amor sui, qui Græcis dicitur *φιλαυτία*, profectō nec
intestinis discordiis turbaremur domi, nec hostium in-
sultus pateremur foris. Sed vt contra seditiones dome-
sticas, sic & aduersum tumultus externos, beata pace, 30
& læta tranquillitate tuti staremus. Ne verò statim in
limine imprudens ruam, videarq; ineptus graui quo-
piam & turgido incedere proëmio, cū tamen hacte-
nus Rhetoricis lenociniis non fuerim deditus, scaphas
rusticus nominabo scaphas, & citra omnem insinua- 35
tionem, vobis vniuersis commendare conabor literas
Arabicas, vt earum præsidio Legiones adiuuemus Cæ-
saris,

saris, & coniunctis copiis tandem profligemus dirum
 istum orbis incubatorem Machometum. Huc omnis
 spectat oratio, hæc Sparta mihi modis omnibus exor-
 nanda est, & ut spero etiam exoranda. Atq; ut ab ini-
 5 tio repetam, quibus prouectus auspiciis, iam totus sim
 in hac meditanda militia, planè superuacaneum duce-
 rem, nisi inter narrandum confiderem, plerisq; augen-
 dos animos, & addendos ad virtutè stimulos: audituri
 enim estis quæ fidem vincere videntur, deinde nõ alie-
 10 num ab humanitate putauit, longum etiam in amicorù
 gratiam sermonem terere, quos nouem iam fermè an-
 nos, non omnes quotidianis epistolis inuisere potui.
 Cùm præsertim nihil susceptæ prouinciæ sit obfutura
 hæc narratio prolixior. Cum studio Theologico, præter
 15 Græcas Hebræasque literas, leuiter etiam degustauit
 Chaldaica, sic ut si eam curam capeßere libuisset, facile
 iustam nactus fuisset peritiam, propter linguarù inter
 se affinitatem: qui enim vtramuis rectè norit, minimo
 momento iam ambas nouerit. At non me insigniter ti-
 20 tillabant Chaldaica: credo quòd in alio quopiam pistri-
 no vires suas debebat explorare curiositas, quam nisi
 mortalibus natura dedisset, bona parte mutilas habere-
 mus præclaras artes, & mancas etiam liberales discipli-
 nas. Mihi certè feliciter celsit, quòd in rimandis ignotis
 25 literis fuerim curiosus.

AC videte quæso, cur captus sim amore barbaræ
 linguæ. Lectitandis Iudæorù cõmentariis, subinde me
 cruciabat, quòd hanc vel illam vocolam id sonare dice-
 rent Arabicè. Præcipuè verò me stimulabat Aben Ezra,
 30 quoties occineret illud P H E R A P H A in lingua Ismaë-
 litica, quod illi scriptori tam est peculiare, ut nodos in-
 numeros sibi videatur hoc confugio dissoluere. Quid,
 inquam apud me, Nunquàmne sciam, quidnam sit P H E
 R A P H A? Rogatus à me Ioannes Campensis, piæ me-
 35 moriæ (nam iam obiisse mortè intellexi) dum per Ger-
 maniam pararet reditum in patriam: cuiusmodi casus si
 me quoq; manet in Africa, qui impotenti teneor desi-
 derio

derio redeundi ad meos, defunctū precibus Deo com-
 mendabitur: Sed vt ad institutū redeat oratio, Campen-
 sis Professor tum Louanij Hebraicus, idem, inquit, est
 P H E R A P H A, quod aduerbium T V N C. Non id meo
 satisfaciebat stomacho, semperque imminebam cuius
 5 occasione, vt aliquid consequerer scriptum characteri-
 bus Arabicis, quos haectenus non videram. Fortè per id
 temporis Venetias profecturus erat amicissimus mihi
 Daniel Bombergus, vir sic de literis Hebraicis meritis,
 vt nomen suum omnium seculorū memoriae consecra- 10
 uerit sempiternæ. Cūq; pro sua humanitate qua prædi-
 tus est insigniter, ad me venisset Louanium, vt ante abi-
 tum valediceret, memor vlcis mei, vnde fermè manū
 non tollerem, rogabam numquis esset Venetiis peritus
 Arabicè: respondit ille, Medicos quosdam inter Iudæos 15
 versari, qui lectitarent Auicennā natiua lingua: ibi pro-
 tinus subsiliebam gaudio, serioq; triumphabam, quasi
 iam linguæ partem tenerem, quod in orbe nostro non
 deessent illius periti. nam illam velut apud Antipodas
 20 sedem habere putabam, tam mihi alienum videbatur
 hoc barbaricū idioma. Ne multa verba, promisit Bom-
 bergus se paginas aliquot è Venetiis misurum Arabi-
 cas: quod meo iudicio perinde censebatur, ac si conti-
 nuò futurus essem Grammaticus, conspectis modò li-
 25 teris. Agebam Louanij in collegio Scholastici, in quo
 præter nos prouentibus annuis alitos, cōuictores etiam
 quatuor licebat admittere. Hos inter adolescens can-
 didatus & ipse linguarum, nactus Psalterium illud Ne-
 biense, gratulabundus ad me venit, neq; enim morbum
 meum ignorabat, qui pluris ducerem eas nosse literas, 30
 quàm opimo donari sacerdotio: Tam beatus eram, iam
 præter Arabismū frigeabant omnia. Quomodo, inquiet
 aliquis? Nam in eo codice, quemadmodū pleriq; nostis,
 Psalmi quidem sunt excusi typis Arabicis: verum quid
 inde cōmodi percipiat is, qui ne vnum quidē cognoscat 35
 apicem? neq; enim vel Alphabetū adest, vel quippiam
 præterea, quod omnino rudem admoneat, & eram in
 vniuer-

vniuersum ἀναγράφεις. Nec curiositas vocari debebat,
 sed planè dementia, velle in eo libro tēpus terere, cui us
 nullam noſſes literam, haud secùs ac si legendū offeras
 Demosthenem aurigæ Diestensi, cui nomen est Arnol-
 5 do filio. Quòd si vel eum saltem librū in præsentiā con-
 suluissem, qui ante annos aliquot excusus est Garnatæ,
 vbi & nomina & figuræ characterū declaratur, aliq̄uid
 mutus magister opis attulisset, commonstrandis litera-
 rum notis. Nunc verò nec quispiam Louanij, viua me
 10 voce poterat elementa docere, nec vllus extabat libel-
 lus rudimentarius. Sed antequam pergam, obiter hīc
 admonitos velim quotquot Arabicari decrueverint, ne,
 quem dico librū, eo numero ponant, quasi faciat ad tra-
 dendam linguā Arabicam: iis modò conducit, qui ver-
 15 naculū gentis sermonē expetūt, à quo tam dissidet Ara-
 bismus, quo sapientū & eruditorum monumenta sunt
 prodita, quantū interest discriminis inter dictionē Ho-
 meri, & istorū Mercatorū, qui hodie negociātur in Græ-
 cia. Caterū ego ἀραβικομαγισ, si vel istum ad manū
 20 habuissem codicē, prima laboris parte leuatus fuissē.
 quem vt exantlauerim, & quo ingenio sim vsus, sic ac-
 cipitote, & exemplū in me statuite, quid sit reuera Græ-
 cis ἀυτὸδιδάκτες, hoc est pessimo vtī præceptore, nempe
 seipso.
 25 VBI intenderis ingeniū, valet, si bene memini Salu-
 stij. En tibi Clenarde vniuersum Dauidicū Psalterium,
 ne necesse sit expectare pagellas è Venetiis, & promissa
 Bombergi. Eia lege. Non possum. Lege inquam. Qui
 istuc quæso? nullam literam ante hunc diem conspexi,
 30 similisq; videri poterā Machometo, de quo hæc narra-
 tur verissīma fabula, hoc est, euidentissimū mendaciū:
 venisse ad eum Gabrielem Angelum, & aperto Alcora-
 no, quem secum è cælo detulerat, iussisse vt legeret. Ne-
 scio, inquit Machometus, literas: moxq; correpto An-
 35 gelus hominis gutture, lege, inquit: aded vt fermè vr-
 gente Gabriele, bonus Machometus perierit, præfoca-
 tus: atque huiusmodi multa comminiscuntur illi, quo
 doceant

doceant Machometū idiotam quempiam fuisse, omnis expertem humanæ literaturæ, vt scilicet putetur nō ipse conscripsisse Alcoranum, sed accepisse cælitus. adeū vt si quis legendi peritiam illi tribuat, capitali plectendus sit supplicio.

SE D venia danda est Machometo, quod eo sim ingeniosior comminiscendo rationes legendi Arabica. necdum enim viderat Psalterium Nebiense, cuius præsidio mihi ad huius linguæ studiū patefacta est fenestra. idq; ad hūc modū. Nō me latebat propria nomina virorū ac foeminarū, itemq; montium, fluuiorū, regionū, urbium & consimiliū, iisdem apud Hebræos Chaldaeosq; scribi literis, & totidem vtrosq; consentire syllabis. quamuis enim septuaginta Interpretes, vt ait rectè Iosephus, horridum sonum linguæ Hebraicæ cōmutauerunt, trāsferendis vocibus, spectātes quid pateretur blandior Græcia; in translatione tamen Chaldaica, & Onkelos & Ionathā id secuti sunt, quod cōparet in versione Paghini: & quemadmodū Hebræus ait Selemo, Mose; sic & Chaldaicè scribant Selome, Mose, nō vt Græci Solomō, Moses: nec etiam figuras istas agnoscunt, quas gentes variæ solent vario quoq; pacto vsurpare. Et vt de Flandria loquar, aut Brabātia, in huiusmodi peculiariter affectant Aphæresin, ἀπέφαλόν reddentes Ioannem, Iacobū, Bartholomæū, cum plerisq; aliis, qui decollati non fuerunt dicentes **Hennen/Coppē/Maccus**. Zelandi verò, nisi fallor, pro Catharina largiti sunt nobis **Calleken**. Quæ nominū metamorphosis, nec est in translatione Chaldaica, & in mentē veniebat, ne in Arabicis quidē atrocem esse, quod suspicarer etiam huius gētis scripturam non admodū abhorrere ab Hebraicis, & a dextra tendere in sinistram, id quod ne ipsum quidem noueram, tam eram rudis, etsi mirè curiosus. Itaque cū soleat discipulus à confessis ordiri, quæ extra omnem aleam essent posita, non ego initium feci à verè solidis pronūciatis, sed suspicione Duce, rimari coepi characteres Arabicos.

AC

AC protinus Psalmus iste sese offerebat, qui sic incipit: Deus quis similis erit tibi? ne taceas neque compe-
 scaris Deus, propterea quod in eo ingens est aceruus
 meorum praesidiorum, Israël, Idumæi, Ismaelitæ,
 5 Moab, Agareni, & cæteri item populi, nunc ob-
 noxij Machometo, credo ut mihi opem ferrent, ad
 comparandam linguam Arabicam, qua aduersus ipsos
 aliquando vsurus essem, & suo ipsos sibi iugularem
 gladio. Hic iam repertis fodinis strenuè fobiebam,
 10 eruendo metallo felicis Arabiæ. nec profectò Deusta-
 cuit, sed commissis inter sese nominibus & perpenso
 verborum numero, quæ in columnis ex aduerso po-
 nebantur, colligere nitebar, quid Arabicè cui respon-
 deret Latino. Inter hæc sudanti, Ismaelitæ contra
 15 quos iam bellum spiro sempiternum, præsentaneum
 mihi tulerunt remedium, bona quadam fortuna con-
 specti in calce quinti versus, qui sic habet: Quoniam
 cogitauerunt vnanimiter, simul aduersus Testamen-
 tum disposuerunt tabernacula Idumæorum & Ismae-
 20 litæ.

SIC fossor ligone disputabam. Ismaelitæ in hac co-
 lumna Latina versum claudunt, nimirum & in sua
 columna locum sortientur vltimum: iam thesaurum
 versabam, conspecta vocula multis copiosa syllabis: ac
 25 nescio an audito ligonis strepitu, dum in Ismaelitas
 impingerem, continuo vicinus accurrit Lot, credo ut
 vel gratularetur, vel partem thesauri auferret: nam
 huiusmodi fortuna communis esse solet, quotquot nõ
 procul sint ab inuentore. & quamuis Moab, Gebal,
 30 Ammon, Amalec, Tyrus, & Assur propius astarent,
 tamen sic facti sunt in adiutorium filiis Lot, ut hic li-
 quidiùs clamorem thesauri perciperet, ob id suspicor
 quod auriculam haberet rotundior, & magis pa-
 tentem audiendis stridoribus, nisi illud in causa fuit,
 35 quod recens profectus è Sodomis, & velut nudus ere-
 ptus ex incendio, cupidior esset bonæ fortunæ, cæteris
 sic occupatis, suo quoque bono, ut tardiùs aduenirent
 vtcum-

utcumque sit, simulatque mihi ad Ismaëlitæ accessit,
 duas commonstravit literas, L & T. nam & Lot, &
 litæ in calce Ismaëlitæ eas literas eisdem figuris gere-
 bant. Tyrus etiam modestè capite innuens, nescio an
 partim gratularetur, an potius partem prædæ sibi ven-
 dicaret. certè thesaurum repertum esse, iam passim
 fermè omnes vicini vna voce prædicabant, ac peri-
 culum erat, ne concurrentibus vndique raptoribus,
 Ismaëlitæ discerperentur. Ante omnes Moab inua-
 sit pectus Ismaëliticum, Gebal corripuit tibias. Am- ¹⁰
 mon vtraque manu rem gerebat contra Moab, se po-
 tiorem esse dictitans. Amalec verò cùm ex animo
 cuperet opem ferre Moabitis contra impetum Ammon-
 nis & communem portionem communiter partiri, spe-
 ctans, vt sit, priuatum commodum, decertabat etiam ¹⁵
 cum Gebal, deos hominesque testatus, se præferen-
 dum esse vtrique, quòd & pectus agnosceret & tibias.
 Tyrus, vt dixi, leuiter studebat filiis Lot, in ancipiti
 fitus, inuideret an gratularetur. At verò Affur, Si-
 fare & Cisson atrocissimè pariter imminebant Ismaë- ²⁰
 litarum collo. Postremò cùm iam increbuisse ru-
 mor inuenti thesauri, famam quaqua nersum sparsu-
 rus, & auctoritate nominis confirmaturus, vir sum-
 mæ fidei & maximæ dignitatis aduenit Salmana: qui
 cùm non interfuisset tumultui, quòd procul habita- ²⁵
 ret, meritissimo tamen & iure vniuersos antecellebat,
 pectus, tibias, & collum solus arripiens: nec enim
 erat, cui tribus nominibus deberent Ismaëlitæ. Ce-
 lebremus licet Epinicia, nam Baetra deuicimus, &
 tres inuenimus characteres Arabicos, S. M. L. in mag- ³⁰
 nifico Salmana, duos in Lot, L. T. in reliquis singulas,
 in ipso thesauro quatuor, S. M. L. T.

P R A E C I P V A ergo mihi cura fuit obseruare, qui
 versus aut in capite aut in calce meas offerrent fodinas.
 & vt quæque darentur, ligonem exercebam. Prin-
 cipio Latinis opponebam Arabica, quemadmodum
 commonstravi in Ismaëlitis. Mox Arabica ipsa inter
 sese

sefe committebam, vt salutatione mutua Lôt cum Ismaëlitis vnam atque alteram literam conspirantes asseuerarent: ad eundem modum copulabam & cæteras fodinas: Israël, Agareni, Tyrus, Assur, Sifare, & Oreb, quid nisi mihi ingerent literam R? Moab & Gebal reddebant B. quibus opitulabantur Iabin, Oreb, Zeb, & Zebee. Et quamuis titulus in multis Psalmis testaretur D. quoties occurreret Psalmus David, tamen & hoc loco Idumæi, Madian, & Cudor facile doceant.

HIS ego sitientissimus linguæ Arabicæ laboribus, & hac rimandi diligentia, totum consecutus sum Alphabetum, primò pensiculandis nominibus propriis, mox etiam adiutus & altero subsidio, quod præter characterum notitiam, aditum patefecit concipiendis animo, & velut somniandis canõnibus Grammaticis. Siquidem postquam aliquot iam literas certò cognoscerem, non rarò mihi inter fodiendum dictiunculæ quædam occurrebant, & aliæ quæ idem significarent Hebraicè. manus, pes, caput, lingua, venter, anima, seruus, & huiusmodi quamplurima reperiẽbam totidem & iisdem constare literis in vtraque lingua. Et continuò apud me, est igitur inquam Arabicum idioma tam affine Hebraico, vt & Chaldæum. quare & hoc mihi plurimum contulit, vel ad ipsas assequendas literarum figuras. Proferam exemplum quod quiuis intelligat, tametsi non nouerit Hebraicè. Anima tribus literis consonantibus indicatur, N F S, esto iam adiuuantibus primis illis curiositatis meæ documentis, probè teneam duas primòres literas, N & F, necdum tamen figuram nactus fuerim literæ S. suspensus manebo, donec ignotum S. compareat voce quapiam alia. Linguam Hebræi notant literis L S N. ne id quidem sat fuerit. Pax sermone Iudaico est S L M. Quid hinc colligere datur? Iam è rebus compertissimis didici linguarum istarum affinitatem. Quid tum postea? in tribus his vocibus anima N F S, lingua, L S N, &

P

pax

pax S L M , literæ reliquæ cognitæ sunt præter ultimam
 in N F S , mediam in L S N , primam in S L M , ea in
 hebraico sermone est s : deinde multas & alias voces,
 planè easdem reperio in vtraque lingua , quocunque
 loco hæc figura compareret , si modò eam statuas esse li- 5
 teram s . Eia sit bonis auibus s . fortè alias proprium
 aliquod nomē diluet dubium , interim fretus coniectu-
 ra probabili , perge velut in re cognita .

Q V O D si sic vocibus inter sese conspirant hæ lin-
 guæ , in mentem venit fortè etiam præceptiunculis 10
 Grammaticis eas non dissidere : nam ligò meus obiter
 nonnihil olfecerat . Possessiuæ pronomina , meus ,
 tuus , suus , noster , vester certis literis & syllabis ex-
 primunt . quare vbi his vteretur Latinus , aut Hebræus ,
 sedulus indagator literarum , offendebam & ista prius- 15
 quam quærerem . Eia contemplemur porrò , quid
 faciant in variandis verborum personis , quid in com-
 mutandis coniugationibus ? Ne multis morer , ni-
 hil aliud iam censebam esse Arabismum , quàm alterum
 quendam Hebraismum . & non solùm eas linguas in- 20
 numeris vocabulis , sed arte etiam consentire Gram-
 matica . Et quamuis Psalterium illud excusum erat
 sine vllis vocalium notulis , parum tamen tenorem mei
 studij poterat interpellare , vt qui iam pridem versa-
 tus fuiffem in Hebraicis . Neque enim lingua lege- 25
 bam , sed oculis & mente . Exemplum accipite , lin-
 gua dicitur Arabicè L I S E N , mihi verò non offereba-
 tur nisi trias consonantium L S N , quomodo igitur so-
 nabas ? L A S O N . ob id quod sic scribitur Hebraicè ,
 reliqua verò vocabula , quæ mihi non subministrabat 30
 peritia Hebraica , legebam , vt modò dixi , oculis tan-
 tum & animo , vt quoties triadem nullis affectam vo-
 calibus cernerem , quid significaret curæ esset , non
 quomodo sonaret .

C O N S E C V T V S sum Alphabetum , partim ad- 35
 iutus Latinis , partim Hebraicis , in his præsertim cha-
 racteribus quos Latini non agnoscunt . quamuis ne
 sic

sic quidem exactissimè poteram omnia penitus distin-
 guere , propter exiles quasdam vocis minutias. nam
 vt Arabes literas etiam habent Hebræis tam forma
 quàm sono penitus ignotas , sic & eiusdem literæ so-
 num multis modis partiuntur , adeò vt quod nobis est
 d , quatuor sectum sit discriminibus . Sed me id mi-
 nimè turbauit , qui artem haberem legendi tantum
 oculis . Cur enim percipiendis disciplinis , quarum
 sedes est ratio , magis proderit lingua & aures , quàm
 10 oculi ? nōne taciti inter studendum , conspecto co-
 dice , reponimus quamplurima , & mandamus me-
 moriæ , tametsi non vtamur officio linguæ ? neque
 enim mutis abroganda est hæc discendi via , quemad-
 modum neque cæcis natura potuit inuidere res Ma-
 15 thematicas . Specimen dedit quidam Salmanticæ , qui
 cū esset Psaltes insignis , & articulis doctissimè de-
 curreret in monochordio , præter Græcas literas , quas
 feliciter didicit , triangulos etiam in manibus depin-
 gebat , & radium quem cæteri ducendis lineis immit-
 tunt pulueri , sic animo contemplabatur , vt acumine
 20 vinceret bene oculatos . Ille ergo figuras literarū Græ-
 carum cæcus non nouerat , ego conspectis characteri-
 bus , vocis eram securus , & fortiter sudabam in pistri-
 no Arabico .

25 TENE O inquam vtcunque characteres , comperi
 etiam rem Grammaticam fermè eandem esse , quæ tra-
 ditur in Hebræis . Quid iam restat ? Lege à capite
 ad calcem vsque Psalterium , & para tibi inde aliquod
 Lexicon . Sic facio prorsus , nisi quòd consultum vi-
 30 debatur , ab eo auspiciari Psalmo , cuius est initium :
 Beati immaculati in via . complures enim illic sunt
 voces crebrò repetitæ disparibus casibus , & numero
 vtroque . quod & ipsum partim me iuuat , dum itera-
 ta subinde vocabula iam redderentur indies magis mi-
 35 hi peculiaria , partim vehementer turbauit . Siqui-
 dem in formando nominum plurali numero , longè
 aliam deflexionem conspexi , quàm quæ obtinet apud

Hebræos, nec exitum sperabam, quòd hæcenus eam commutandi nominis normam nulla in lingua notafsem. Ragul hominem significat. Rigel homines. haud secùs ac si malus efferatur singulari numero, miles plurali: tamen quia iam effractis foribus in ædes irruperam; credebam minus esse laboris; arculas referare, & si maximè clausas, quàm dudum domum ipsam intrare: quare pergebam in meo Dictionario, lectitandis Psalmis Dauidicis, ratus futurum aliquando vt offerretur occasio, quæ scrupulos meos de plurali numero posset eximere, & simul respectans, si quid fortè nobis tandem allaturus esset Bombergus.

D. Blofio. INTERIM ita res tulit, vt abirem inuisurus reuerendum D. Abbatem Lætiensem Ludouicum Blofium, qui cum mihi in nostro Collegio conflata erat necessitudo, homine Græcis Hebræisque literis sic instituto, vt quandoque ad me scripserit epistolas trilingues: Quæ peregrinatio, etsi non flagitaret nisi iter bidui, Theologo tamen Louaniensi satis erat ardua, mihi præsertim, quem omnes tam nouerant esse sedentarium, vt si semel modò foris pernoctarem, velut calum rueret. Sed quia in fatis meis erat, vt olim longius à patria dulciq̃ue Louanio diuellerer, & sitientes veniremus Afros, sic meas componebam sarcinas, vt salutato Blofio, simul etiam inde eadem opera contenderem Cameracum ad charissimū mihi præceptorem Iacobum Latomum, qui tum illic agebat Canonicus, quin & audacius quoque facinus animo voluebam, si ille non dissuaderet (omnia enim eius auctoritati meritò semper tribui) nempe, vt proficisceretur Lutetiam vsque, quod perinde fuit, quasi petiturus essem Indiam. Euenit, & sensim incepit Clenardus assuescere faciundis itineribus, contractumq̃ue domi veternum exsudare: tamq̃ue lætis auspiciis susceperam profectionem Lætiensem, vt è Lutetia reuersus Louanium, diuinitus etiam nomen reportarem, quasi Græcum Hebræumq̃ue spoliasset auditorium, præsertim

tim opinione nostri Campensis. Bonis, inquit, aui-
bus venisti Parrisium, nam te aiunt asportasse corona-
tos inde supra quingentos. non, inquam, me poenitet
profectionis, & simul ridendo sinebam me celebrari
hac fama. quid enim lædit, si foris habearis vel Croe-
sus, modò domi non impediaris molestis diuitiis?

PRÆTER cæteros Lutetiæ mihi cognitos, mona-
chus etiam quidam Lusitanus, ex instituto Franciscano-
rum, Rochus Almeida, mirè mihi deditus erat, adeoq;
me docete captus erat amore literarum Hebraicarum,
vt hac sola gratia paucis postea diebus se contulerit
Louanium. & cum fermè quotidie Hebraicaster com-
mearet ad nostrum Collegium, crebrò etiam aliis de
rebus mecum familiariter agebat, nunc commemo-
ratis moribus Cantabriæ, nunc attollendis in cælum
Cathedris Academiæ Salmanticensis, siquidem & ipse
multum etiam viæ permensus fuerat studiorum causâ,
quæ omnia non sic apud me licebat narrare per ocium
in Gallia, quòd occupatior essem colligendis illis coro-
natis, & magis fabricandis rebus nouis implicarer,
quàm audiendis. Postquam autem de Salmantice-
nsum Professoribus fabulari cœpisset, & tam opimos
prouentus doctis viris constitutos affirmaret, nul-
lamque partem disciplinarum, quæ non honorem suum
sortita esset Salmanticæ, quid inquam, coluntur illic
etiam linguarum studia? Linguarum, inquit. Est Pro-
fessor Græcus, est Hebræus, est Chaldæus, atque etiam
Arabicus. quod postremum verbum altius in pectus
meum descendit, quàm quisquam tum credere po-
tuisset, & tacitis apud me gaudiis, nunc inquam pe-
dum visâ est via. Ocyus properemus in Hispaniam. nec
aliud iam deinceps somniabam, quàm profectionem
Hispaniensem. siquidem vtcumque redditus eram ido-
neus obeundis itineribus, & præter aurum Gallicum,
versatus illic inter homines tã dispares natione, tamq;
agentes suauiter procul à paternis laribus, animum
etiam indueram patientem exilij. quin & grauis quoq;

R. Almeida

mihi ipse auctor videbar, quiq̄ue possem de peregrinationibus disputando meo iure ferre sententiam, quòd scilicet vidissem Lutetiam, hoc est, lustrassem vniuersum regnum Persarum: meminiq̄ue sic inter congerones peregrinandi metum deponere. Nemo est tam formidolosus, quin aufit à ciuibus suis abesse leucas quatuor. Ergo relicto Louanio simulatque venerim Bruxellas, quid vetat quominus velut Bruxellanus conficiam alias quatuor? neq; enim animosiores conuenit esse, qui sedem habent inter disciplinarum domicilia, quàm qui quotidie spectant hinc illinc clientes ad Patronos, Principes viros properantes ad aulam. E Bruxella igitur totidè numerabo millia in pagu aliquè, cuius incolas magna profectò afficeremus iniuria, si plus nobis censerentur ad iter expediti ciues, quàm pagani. Hinc verò pergam in locum proximum, & semper crescet vsu fiducia peregrinandi, propterea quòd hæc me ratio non vr̄bis, sed orbis ciuem reddiderit, sic huc illuc properantem, & variis iactatum itineribus, vt perpetuò pernoctem in patria.

VERVM non satis erat ademptum esse metum, non satis me sic ebrium ferri cupiditate huius linguæ, nisi & alius me pupugisset stimulus, quo videlicet non tam inhiarem Salmanticæ, quàm fugerem vel ipsam patriam. vt dum hanc odissem, illam amassem, celerius mea potirer Helena. Designatus eram Curatus templi Beginarum Diestensium, nec aliud votis omnibus expetebant parentes, nisi vt præsentem illic haberent filium. quod & ipse planè gerebam in animo, nec hætenus ea potuit placere sententia, vt lac lanamq̄ue ouium Christi possiderem, quas præsens voce vitæque non conarer pascere. quid alij prætexant, & quid comminiscantur, dum nimis ingeniosi fabricandis causis tam vastam aperiant fenestram perdendis gregibus, nõ ad meum tribunal pertinet: id modò credo, si omnes in hac mecum essent persuasione, & ad iustas etiam causas absentia nõ cõiuerent, multò melius actum iri cum

cum Republica Christiana, quàm his moribus, eò iam
 prolapsa disciplina, vt fermè probro ducatur, si vir in-
 signi quapiam eruditione vitam agat inter oues credi-
 tas. Sanè non desunt quos præstat in Academiis do-
 5 cendi munus obire, & multos formare pastores, quàm
 (vt ipsi dicerent) contemptos viuere, perferendis ru-
 sticorum vitiis. At contrà non desunt, qui prouen-
 tus istos Ecclesiarum ipsi pascendis gregibus queant
 percipere, ne necesse sit præclara in Academiis inge-
 10 nia, præter onus docendi, hoc præterea subire mole-
 stia, vt controuersias agant cum iis qui mala fide per-
 soluunt decimas. Nunquam rebus necessariis desti-
 tueremur, si suam quisque administraret prouinciam.
 Libenter, inquit aliquis, in ista inueheris, quòd lana
 15 tuarum Beginarum fueris frustratus: alioqui stetisses
 ab eorum partibus, quos nunc leuiter corripis. Quid
 futurum de me fuisset, diuinare non possum; magnum
 enim momentum obtinet pecunia coniuncta cum otio,
 & non reperissem inter Beginas Professore Arabi-
 20 cum. quare vt crebrò nutant voluntates humanæ,
 fortè partitus lac cum Collectoribus desertor stationis,
 & oblitus ouium, auolassem Arabicatum in Hispa-
 nia, culpam contracturus quam nullus deleuisset Syl-
 logismus. At me seruauit sacerdotiorum genius, qui
 25 nostro seculo tam bene mereri videtur de Causificis,
 vt instar miraculi sit, sine litibus obtinere semunciam
 vnã patrimonij Christi. Quare vbi in me conspira-
 sent Beginæ, & ouium suffragiis declaratus fuisset,
 & suffectus in locū demortui, protinus exortus est ad-
 30 uersarius, cepimusque strennuè litigare, & implica-
 bili bello configere. ac primū quòd tyro essem rudis
 earum artium, valde stupidus admirabar, quòd riu-
 alis velitando in Processu, me negauerit Clericum, na-
 tum legitimo matrimonio, esse omnino in rerum na-
 35 tura, & huiusmodi istis solennia, nata contrahendis
 controuersis: & stultus exostulare volebam de men-
 dacio, nisi me procurator docuisset istum esse videlicet
 P 4 stylum,

stylum, & contra illum nos quoque obiecturos esse
 confimilia. nolo inquam mentiri, quid attinet in iis
 conterere tempus? rem ipsam putemus, in ea sint Be-
 ginæ an illius? quid nisi riderer hæc illius igna-
 rus palæstræ? vt paucis absoluam, iam bello Troiano
 appetebat decennium, & multis iactatus inuisissimis
 laboribus obsidendis foribus Procuratoris, Aduoca-
 ti, Iudicis, & aliorum etiam, quos similis exercebat
 cura: deinde in multas vrbes hac de causa subinde pro-
 fectus, aptissimus eram faciendis itineribus. & quòd 10
 nullum remedium daretur agenda pacis, obnitentibus
 parentibus; nam ipse viam videbam perquam facilem,
 si traditis Beginis aduersario desisterem à litibus, quia
 inquam bellum erat inextricabile, omnino decreue-
 ram primam quaque occasionem fugæ capere, nõ tam 15
 amore Arabicandi, quàm odio litigandi.

S V B id tempus versabatur in Brabantia D. Fernan-
 dus Colon, cuius parenti Christophoro debemus re-
 pertas Indias. sit pax & requies vtriusque manibus,
 nam anno superiore defunctus est Hispali Fernandus: 20
 qui, vt plerique nostis, Europam vniuersam hac gra-
 tia peragravit, vt quas haberet opes memorabili cui-
 piam consecraret parandæ bibliothecæ. Eam contem-
 platus sum nuper Hispali, omne genus libris refertis-
 simam. Sed vt coeperam, cum venisset Colon Loua- 25
 nium, comparaturus & illic ornamenta suæ bibliote-
 cæ, communicatis consiliis cum Poëta Resendio, ho-
 mine multis nominibus mihi colendo, animum sibi
 esse dixit, vt quempiam honesto salario secum abdu-
 ceret in Bæticam, cuius & iudicio in libris, & socio 30
 queat vti in studiis. Resendus, qui sæpe mihi prædi-
 casset Lusitaniam, & per iocum aliquando vaticinatus
 esset me illuc concessurum, ansam præhendit à patria
 diuellendi Clenardi, opinatus non desideraturum se
 artes mei pelliciendi in Lusitaniam, si semel intrassem 35
 Hispaniam. quare hominem secum adducit in audi-
 torium, vbi enarrabam Chrysoctomum de sacerdotali
 digni-

dignitate, peractaque lectione, statim mihi proposita est conditio, & paucis interiectis diebus accingimur profectio*n*i Hispaniensi. facile namque res transacta est, cum & sitire*m* Arabica, nec alia ratione liberari possem à litibus. Cunctis admirantibus, quòd ferme iisdem prouentibus perceptis Louanij, tam longinquam suscipere*m* peregrinationem, neque enim sciebant qui me agitent stimuli.

T V A S Beginas quis interim tuebitur? quem relinquis pugnaturum in bello Troiano? Quasi desint Procuratores, qui absente cliente non possint extendere litem. Iam & ipsæ Beginæ diligentiam omnem præstaturæ fuerant, ut simulatque cecidissent Pergama, mox ex Hispaniis aduolare curru inuectus triumphali. Fabulæ catastrophen narrabimus, postquam calamus peruenerit Braccaram. Relicta ergo Brabantia, identidem respectans Louanium; & memor iucundissimi cōgerronis Rutgeri Rescij, salutato etiam Cameraci meo præceptore, probè defatigatus tandem ueni Lutetiam, non sine risu D. Fernandi. qui dum per uiam contemplaretur me Vasaumq; sic equis illigatos uix ferre diutinam sessionem, imprudentiam suam damnabat, qui non solùm nostri causa, sed etiam iumentorum non sumpsisset chirurgum quempiam itineris comitem, adeò nos infernè, contra equi supernè lædebantur. quid enim? Hactenus in plaustris uecti fueramus, & equinis dorsis magnam mole*m* ingerebat imperitia, quòd stapedæ nobis standi locum non darent, magis sollicitis manibus in arripiendis ehippiis, quàm compositis pedibus in premendis stapedis. Ego præcipuè longus, & graui corpore, quoddam eximium præbebam spectaculum, quoties urbem aut pagum ingrederemur, omnium ferme oculis in me unum coniectis, quo nomine debitor mihi est Vasaus, nihilo me concinnior equitando, quod dum solus hominum scommata cogerer excipere, ipse ad mea monstra immunis transmitteretur. quanquam

P 5 quodam

quodam die, securus dicitur quæ in me iacula-
 bantur, socium poenarum habere mihi sum visus, dum
 globum equo circumferri clamarent. siquidem Va-
 sæus, veritus ne decideret, prono capite fermè den-
 tibus equinam iubam occupauit, & figura corporis 5
 flexi velut in gibbum redigebatur. Multa deinde post-
 quam egressi fuimus Galliam, adeò sumus admirati,
 vt merito liceret in ius vocare Dialogum Erasmi, qui
 Germanorum diuersoria, velut aliquid haberent in-
 commodi, tam contra omnem æquitatem studuit tra- 10
 ducere: reuiuiscat, & pergat Salmanticam. docebit
 eum Vasæus velut alterum Diogenem caua manu bi-
 bere. nam apud Cantabros, si rectè commemini, po-
 culum nobis frangebatur vitreum, cum alterum non
 esset in tota vicinia. nec etiam hypocaustra fastidiret, 15
 quod aduenis mercatoribus opplerentur, conspurca-
 tis ocreis. siquidem haud procul à Pincia, gelu con-
 strictis omnibus aquis, & frigidissimo flante Borea,
 cum vniuersum pagum iustrassent, vix tandem vnus
 repertus est sarmentorum fasciculus, nec alia illic sunt 20
 ignis fomenta. huic tam in aliquo foculo, fermè de-
 cem astantes monstrauius rigidas manus, & flam-
 mam oculis contigit cernere, nam extrema linea cale-
 fieri haud nihil est. Hic te oro mi Vasæe, si hæc fortè
 in manus venerint, ne Hispanorum nomine mecum 25
 litiges. quando enim iam cooptatus es in Lusitaniam,
 & sedem sempiternam fata tibi dederunt in Augustæ
 Braccaræ gymnasio, alia suo loco narrabo de Lusita-
 nis, quæ reliquis Hispanis merito sint solatio, tibi que
 iustiores vindicandi causas præbeant, quòd omnia 30
 bona debeas Lusitaniæ. Iter nobis institutum erat rectà
 in Bæticam, Hispali que versaturi eramus triennio. nam
 longius exilium parentes mei concedere nolebant, &
 omnino tanto spacio lis nostra cõponenda videbatur.
 Verum Colon & ipse fraterno nomine re habebat con- 35
 trouersam, & Iurisconsultos adire volebat, quos tenet
 Salmantica doctissimos. Quare dum ibi dies aliquot
 inter

interquiesceremus, & mulis darentur induciæ (nam
 & harum dorfa fregimus) aliis insignem lustrantibus
 Academiam, & ut fit, huc atque illuc visendi gratia
 deductis, Clenardus breui procerus tunica, inter Scho-
 5 lasticos obambulabat, & Professore quærebat Ara-
 bicum. Cumque in tanta studiosorum frequentia,
 qui illic pro Scholis mutuis sermonibus inhærebant,
 peregrinus veste Brabantina fuisset, ut æquum erat,
 admirationi; tamen hoc verè possum de Hispana gra-
 10 uitate dicere, me neminem sensisse, qui petulantius
 externum rideret, quo vitio non carere multas natio-
 nes, nemo nescit profectioes obire solitus. *Quin*
 & primo statim die ignotum adolescens familiariter
 appellauit, frater Doctoris Poblj, & colloquio per-
 15 ceptis meis studiis (nequè enim carent Hispani inge-
 nio) statim prædicare cœpit literatissimum virum Fer-
 nandum Nunium, Professore Græcum, nihilque
 me gratius facere posse, quàm si eum inuiserem. In-
 uiso, & causam, ut fit, peregrinationis sensim aperio,
 20 longo prius sermone producto, cum me ille ego ipsum
 vicissim de variis rebus percunctarer. Et quia iam
 adolescens ille, Chaldæos Arabicosque Professores de-
 siderari narrasset: verùm hunc Nunium, & has olim
 coluisse literas, rogo nunquid haberet Arabismi? Quid,
 25 inquit, tibi cum hac barbara lingua? abundè multum
 est cum Latinis etiam didicisse Græca. Laborauit, in-
 quit, & ipse iunior hac insania, nec contentus He-
 bræis, adieci etiam Arabica. Verùm nunc omiſſis o-
 mnibus, tantùm verſor in Græcanicis. seduloq; cœpit
 30 me ab isto proposito dehortari, specimenq; amici veri
 primo statim congressu non obscurum exhibuit. Quan-
 do enim semel facta mentione claris indiciis vehementè
 amorem testatus fuisset, quòd mihi difficile sit vulnus
 non detegere Medico, poterat ansam nactus, care vede-
 35 re codices, quos velut inutiles reiecerat, sed non pmitte-
 bat humanitas ut homo omnibus humanitatis artibus
 excultus, sui spectator commodi, priuatū emolumentū
 ante-

Fern. Nunius.

anteferret officio fidei . At surdo canebat fabulam,
& gestiebam quamprimùm oculis inuolare in librum
aliquem , qui vocales doceret Arabicas, necdum enim
videram . Instanti & sedulò roganti, iam perspecta fir-
mitate propositi, cras, inquit, redibis , & ex aceruo
meorum codicum eruemus Arabica , siquidem in præ-
sentia vbi lateant ignoro, tam in obliuionem abierunt
mihi chartæ Machometicæ.

O te felicem Clenarde, qui conspecturus sis vocales
Arabicas . non potes duci pœnitentia profectiois. 10
omnis iam res est in vado , aliisque multis apud me di-
ues gratulationibus , ab amico discedebam , mirè ex-
hilaratus . tam enim in istum laborem animatus eram,
vt etiam vocalibus inueniendis mihi non crederem de-
futurum ingenium, modò tantùm adesset codex. Quid 15
putatis, nisi me noctem insequentem insomnem pari-
ter & somniantem totam triuisse in fodinis Arabica-
rum vocalium ? Reuersus postridie , bonis resalutor o-
minibus, & , En tibi, inquit, quatuor Euangelia pul-
cherrimis characteribus : alia reperire non potui, etsi 20
diu quæsitæ . Ego bonam fortunam exosculor, & quasi
mihi in omnibus queam esse præceptor, parum vrge-
bam, vt me doceret, cupiens scilicet periculum face-
re, quantum valeret hic quoque curiosus ille ligo, qui
consonantes inuestigauerat . Miscendis tamen collo- 25
quiis, optimus vir Alphabetum postremò depinxit . &
protinus conspecta litera , quæ me Louanij cruciaue-
rat , quæ est ista, inquam ? est , inquit, litera 7. ita, in-
quam, suspicatus eram, sed pronūciare non audebam.
Discrimina præterea docuit inter nonnullas, quas con- 30
fusas gerebam , vt suprâ scripsi . Atque hæc mihi fue-
runt viuæ vocis prima præsidia . hic mihi in Arabicis
primus inuentus est præceptor, quem tanti feci & sem-
per facturum sum , vt quicquid per me studiosis huius
linguæ sit euenturum , totum humanissimi viri bene- 35
ficio acceptum ferri velim. qui nisi contigisset Salman-
ticæ & libros , vt est ad bene merendum expositus, li-
benter

benter suppeditasset, nunquam curiositatis meæ fructum reportassem. Ego tibi chare præceptor, & meo nomine, & aliorum omnium quibus tua profutura est bonitas, hîc inter Afros hoc calamo gratias ago sempiternas, & quamuis præsens epistola non est iis resperdotibus, vt te dignam sortiatur immortalitatem, tamen quia tuis auspiciis eò peruenimus, vt Machometicas literas conemur in omnes Christianorum angulos inuehere, dabimus operam, vt quemadmodum literas Græcas tibi debet vniuersa Hispania, sic & omnes quotquot Arabicantur, nomen celebrent Fernandi Nunij.

EST Salmanticæ diuersorium haud procul à foro, cui est insigne Crucis, in eo tum aduenæ morabamur, in eo didici vocales Arabicas, parum vocalem consulens magistrum, nempe codicem mutum. sed non debebant Euangelia cedere Psalmis, parque fortuna, quæ pridem vsus fueram, hîc quoque mihi obiecta est, in ipso statim initio. siquidem Liber generationis Iesu Christi, filij David, filij Abraham minio depictis vocalium notis, facile commonstrabat quid quærerem, tantus est & illic catalogus, vt scitis, nominum priorum. Cæterum quando Latinis sint quinque, non reperiēbam nisi figuras tres, & nunc mihi Arabes pauperes videbantur characteribus vocalium, qui tot differentiis secarent consonantem D. Duas a & e sono distinguebam, miniatus index vnus & idem vtrique seruebat. sic & altera figura indiscriminatim reddebat o & u. hîc meritò perplexus angebar, nec meopte ingenio poteram, quantumcunque foderem, thesaurum istum inuenire, nisi quòd in mentem veniebat, fortè sic Arabicas vocales dissidere aliis atque aliis adiectas consonantibus, perinde atque disparem edunt apud nos sonum quædam consonantes interuentu disparium vocalium *ca, co, cu* non idem efferunt, quod *ce, ci*, sic & *ga, go, gu*, non consentiunt cum *ge, gi*, quare dubio isto sic me liberaui. Certum est hanc apicem esse

esse symbolum duarum vocalium, & istum quoque totidem. non licet in præsentia rem diluere. referamus proximo congressu ad oraculum viuæ vocis, & pergamus ad alia.

IAM ergo noueram sic literas, vt lingua quoque legere, non solum oculis, collatoque codice Græco cū Arabico, sensim sese mihi cœpit aperiri notitia Grammaticæ, nam protinus offendi, quod suspicabar esse Hebraicum Dages, adeò vt iam de coniugationibus distinguendis laborandum videretur. Sed quia spes omnis mihi collocata fuit in libris, & audiueram proficere nescio quem Grammaticum, continuo emi codicem. erat autem is cuius supra mentionem feci. Vnde illud hausi quod me remorabatur in vocabulis, & nihil præterea. Deinde & schedam protulit frater Iacobus Hallensis, repertam in angulis vbi depictæ fuerant literæ, quæ & ipsa non nihil habuit momenti, magis ad confirmandas conceptas suspiciones, quàm vt aliquid doceret incogniti. Paucis post diebus adeo præceptorem, qui simulatque me vidisset, fauet, inquit, Machometus tuis studiis non sine risu, repperi libellum rudimentorum, sine quo nihil queas efficere. simulque lectitare cœpit, me admirante, quòd post tantum temporis non penitus omnia homini venissent in obliuionem. quanquam magis sermonem inclinavi ad mea dubia, non ignarus viæ, qua sperabam aliquid me laboribus assecuturum. Quare apertis Euangelis, nonne inquam, sic id legis? maximè. & illud quoque nonne hoc pacto? admodum. & ita porro prouectus colloquiis, de summa rei Arabicæ pronuntiabam, quid adiutus Hebraicis me comperisse crederem, ille contra & annuebat, & vtrò etiam quædam protulit, quæ suggerebat memoria. Ostendit præterea codicem alterum, in quo dicebat contineri quicquid esset Grammaticæ, verum inprimis legendum esse illum exiguum Gurremiam, id libro nomen est. Quare quando me sic animatum conspiceret, iussit vt quotidie stans horis
ad

ad ipsum commearem, se in mei gratiam reuocaturum
 priora studia in memoriam, & Gurremiam interpre-
 taturum. Statim prima lectione res displicuit, nec inde
 auspicandum putabam, ne tamen præceptoris iudicio
 5 refragarer, obsequentem me præbui quatuor aut quin-
 que diebus, non quòd fructum magnum è lectione re-
 portarem, sed vt redditus in dies familiarior, alterum
 illum nanciscerer codicem, quem verebar flagitare, ne
 censerer monentis auctoritatem nihili facere. Quare
 10 discipulum præscriptis horis agebam Gurremianus,
 domi verò tractandis Euangelis, verè discendi ratio-
 nem meditabar. ac primùm illud obseruauit, hoc Ara-
 bes adiecisse legibus Hebræorum & Chaldæorum, vt
 etiam nomina certis variarent casibus, commutandis
 15 vocalibus postremæ consonantis. Collegi coniecturis
 fretus, quid nostro responderet nominatiuo, quomodo
 efferrent accusatiuum, & breuiter tribus eos casibus
 assequi sex Latinorum, nec dubitabam, quin si alterum
 illum euoluerem Grammaticum, omnia me opte marte
 20 possem peruincere. si quidem videram passim eum ad-
 notatū interpretamento Latino, adiectis etiam in mar-
 gine nonnullis adnotationibus, è quibus fieri non po-
 terat, quin aliquid rudi lectori monstraretur. Vicit pu-
 dorem cupiditas, & orauit vt me sineret diebus aliquot
 25 mea frui sententia, me sperare, si eum lecitarem, non
 perdendam operam. Erat ipse Nunius non immeritò
 prædicator Gurremiæ, tum quòd ei primus obiectus
 fuit dum Arabicaretur, tum etiam quòd & Garnatæ, &
 in Africa quoq; fermè hunc libellum initio tradendum
 30 arbitrarentur discipulis. At mihi longè alia probatur
 instituendi ratio, præsertim apud Latinos, qui ne vo-
 cem quidem audiuerint Arabicam. & nisi penitus
 ignoro, quomodo formandus sit Grammaticus, ne ip-
 sis quidem Africæ literatoribus hac parte subscribo.
 35 ERGO solus in mea tenui bibliotheca, hoc est in-
 structus Euangelis & grandiore Grammatico, qui ap-
 pellatur Albucasim, me composui ad rimandos cano-
 nes

nes Grammaticæ Arabicæ, quod perinde fuit, quasi Latinus cognitis modò characteribus Græcanicis proposito Demosthene, & quarto libro Theodori Gaza, conetur addiscere Grammaticam. siquidem Albucaſim, neque Nominum declinationes, neque Verborum tradit coniugationes, sed omnis res est in eo de Syntaxi, hoc est, quæ quibus gaudeant casibus. Hic mihi spectate & aliam molestiam: Primis pagellis, non sanè multis interpretamentum Grammatici Latinum erat, & inuare poterat, in progressu autem nihil reperi nisi linguam Hispanicam, quam æquè ignorabam atque Arabicam. Verùm quia me fata voluerunt Arabicari, ne sic quidem animum despondi. Erat vnus & alter nostratibus Salmanticæ, quos consulebam in Hispanicis, mox inde colligebam Arabica. Ad hæc quia iam voces plurimas discebam ex Euangeliis, non rarò fiebat, vt discerem etiam obiter Hispanicè, dum in ea versarer Grammatica. Siquidem iam tandem post illud Lexicon conflatum Louanij, quod oculis modò seruebat, ex Euangeliis concinnaui Dictionariũ, quod lingua posset sonare. in quo tam fui diligens, vt nullum esset in quatuor Euangeliis vocabulũ, quod nõ suo loco compareret in hoc Dictionario, idq; suis affectũ numeris, vt consulto Lexico, conspiceres illico, quoto pagina, quoto versu cõtineretur in Euangeliis. id quod omnino faciendũ erat, vt collatis in vnum multis locis, coniectura me doceret rationem formandi numeri pluralis, quem redigere in certos canones, legendis tantũ auctoribus, haud aliud est, quàm sine vllis Grammaticis, è Cicerone aut alio Scriptore contrahere vniuersas terminationes tertix Latinorum declinationis, & statuere quæ terminatio quem faciat Genitiuum. Ad eundem modum, quid creditis mihi contigisse laboris, inuestigandis Coniugationibus? viderunt plerique Tabulas Hebraicas, quas edidi dum agerem in patria, nec ignorant quanta sit varietas punctorum, quibus discernuntur Coniugationes verborum. ista sunt omnia perpendenda

pendenda in Arabicis, ubi & perfectæ sunt voces perpetuò gerentes triadem illam Consonantiù, & imperfectæ, modò hæc, modò illa fraudatę Consonante, haud secùs atq; in Hebraicis: nisi quòd multò sunt copiosiores Arabici coniugationù multitudine. Nec euadere licuisset ex his angustiis sine incredibili Dei beneficio, tanta est congeries rerum, quæ suis quæque locis erant disponendæ. Verùm improbitate laboris, & crebrò illud Pindari nostri cogitans: Deus quis similis tibi? ne
 10 taceas, nouem mensibus in Arabico pistrino, quanta potui maxima temporis cura versatus, eò promoui, vt munus docendi publicè non reformidassem. parumq; abfuit, quin Cathedram ambirem Arabicam, quæ Salmantica tot annos desiderat Professore. Iamque rem
 15 fermè transegeram cum bibliopola Iunta, vt nobis excuderet exiguum libellum de linguę rudimentis, quòd illic nactus fuisset eximium sculptorem, hominem nostratem, qui typos formaturus erat Arabicos è buxo. Verùm mutauit Iunta sententiam, veritus ne sumptum
 20 faceret sine lucro, propterea quòd paucis cordi futuras suspicaretur istas literas.

D v m sic meæ sese haberent Salmantica, præter Iacobum Hallensem, qui iure patriæ statim mihi factus est familiarior, amicum etiam eximium sese præbuit
 25 Franciscus Castellus, celeberrimus Concionator in monasterio Diui Francisci, vir & in Theologica palestra pulchrè versatus, & Græcas Latinasque literas insigniter doctus. cuius perspecta fide, & quotidiana consuetudine crescentibus illecebris, amorisque stimulis,
 30 eò necessitudinis deuenimus communicandis studiis, vt hominem omnibus cõsiliis haberem intimum. Mox & alter in amicorum venit catalogum Andreas Vega: qui si fuerit vitalis, egregium aliquando daturus est specimen ingenij. sed de hoc aliàs. Is hospitem deduxit
 35 ad summum Theologum Franciscum Victoriam, tanta me excipientem humanitate, vt nihil suprà. Non hinc laudabo calamo debili, doctrinam tanti viri, ne minus

Q dicam

dicam quàm ille mereatur, & in Galliis & in Hispaniis eruditionis nomine nobilis. sed quòd pauci norunt, etiam Salmanticae, tacendum non est. Neminem me nosse, nè ex ijs quidem qui omnem ætatem in Latinis literis triuerunt, cuius tam placeant epistolæ, vt quas ad me multas misit Victoria. Quòd si animum aliquando ad scribendum appulerit, orbem vniuersum fama nominis occupabit. ignorat Salmantica quem possideat thesaurum in nostro Victoria. gratulentur sibi Domini monasteria, quòd tale decus meruerunt. Vtrumq; Franciscum illic officiosè colui, neutrum tamè pro virtutibus celebrare possum, adeò me suis beneficiis tenent obnoxium. Cum multis aliis illic mihi conflata est necessitudo, qui vniuersi summoperè sunt adnixi, ne discederem Hispalim, effectumq; est, vt interuentu Reuerendis. domini Cardinalis, D. Ioannis à Toletò, qui tum Episcopus erat Cordubensis, nunc Burgenfis, vt Colonicis pactis liberatus, filium fratris docendum susciperem, Ludouicum à Toletò. Postmodum & ipsa quoque Academia, honesto salario prouinciam detulit, & in Professorum cooptauit numerum: adeò vt priuatim & publicè me Salmantica beneficiis sit prosecuta, quorum non poterit excidere memoria.

VIXDVM muneri inauguratus eram, cum ecce nobis è Lusitania venit Poëta Resendius, Legatus nomine Regio, & fratris Principis Henrici, prolatisque vtriusque literis, & adhibitis in consilium amicis, sic me incantauit suis carminibus, vt cum bona Salmanticensium venia, pertraheret in Lusitaniam. præcipuè tamen cunctantem auctoritate sua compulit Marcus Teyninger natione Germanus, iuuenis vltra fidem prudentia quadam senili præditus, cuius mores & grauitatem expertus aliquot mensibus, quibus fui apud eum in hospitio, tam sum admiratus talem ætatem talibus dotibus cumulatam, vt nihil aliud cogitarem, quàm me apud Regem quempiam Philosophum diuersari, adeò velut in manu gereret orbis habenas, de quouis themate
mira

mira dexteritate differebat, bonam etiam Europæ par-
 tem faciendis profectioibus contemplatus, Vlyfsem
 nobis referebat. Qui cum omnibus meis casibus,
 post initam necessitudinem presentaneum tulerit auxi-
 5 lium, & consuetudine quotidiana, tanquam fratris lo-
 cum, vulgi iudicio teneret, me etiam facillimo præce-
 pto muniuit, ad capeffendam vitam aulicam. Siqui-
 dem quando Resendio potissimum excusarem quòd
 10 essem ab eo vitæ genere multum alienus, & grandior
 annis iam ægrè possem induere mores, quibus inter
 Proceres & Magnates vtédum est: imò, inquit Teynin-
 ger, cauendum est, ne te velis recudere, fiasque ridicu-
 lus. At sum rusticus, inquam, & quid in aula faciam
 Theologus? Antiquum, inquit, obtine. quanto magis
 15 mordicus istam rusticitatem tueberis, tanto placebis
 magis. non vocaris propter tuos mores festiuos & ele-
 gantes, cum sis planè Campiniensis, (nam & in Bra-
 bantia vixerat Marcus) sed cupiunt hominem quicum
 tractent literas. At non sum grandis Theologus, nec
 20 tanti Regis expectationi queam satisfacere. Quod præ-
 stare nequeas, inquit Resendus, non postulamus, trade
 modò Principibus quæ nosti. Itaque relinquo Salman-
 ticam, comite profectiois meo Marco, in biduum.
 qui cum valediceret, oborto vehementissimo dolore
 25 velut attonitus pergebam in itinere, ne Resendio qui-
 dem rumpente silentium, quod sublatus Teyninger
 nobis impresserat, donec tandem voces cum lacrymis
 ederem, tam iucunda mihi fuerat tanti amici consue-
 tudo.

30 VBI venimus Eboram, (nam illic erant statua tunc
 aulæ Lusitanicæ) quàm humaniter sim exceptus tum à
 Rege, tum à meo Principe, longum esset commemora-
 re. Regis oraculum fuit, non futurum, vt me pœnite-
 ret illius profectiois, id quod non modò re ipsa com-
 35 peri, nactus copiosum studiis meis otium, verum etiam
 quòd, præterquam quòd præclarè de me mèrita est Lu-
 sitania, talem etiam Principem & Mæcenatem sum

Q 2 sortitus,

fortitus, cuius sola virtus quemuis in amorem rapiat. Natales, genus, diuitiæ, nihil capeffendis disciplinis obfuerunt: sed tam modesta illis omnibus Regis Emanue-
 lis liberis est purpura, vt vel plebeios morum comitate
 superent. Et quamuis temporis ratio duceretur exa- 5
 ctissima, nec à lectitando sibi indulgeret ferias, nisi
 quantum negotiorum quotidiana moles flagitaret: exi-
 mium tamen pietatis decus me tractare gaudebam, in-
 dolemque fouere, quæ olim in Christiana religione
 magnum habitura esset momentum, eam sic quotidiana 10
 nis incrementis hæctenus exeruit, vt non dubitem, si
 Deus vitam prorogauerit, quin stemmatum gloriæ, qua
 nulli cedit, talem sit additurus titulum, qui in Christia-
 na ditione summis laudum rationibus debeatur. vt
 quemadmodum fraternis imperiis bona pars Asiæ Afri- 15
 cæque subditur, ita in profereñdis nostræ religionis po-
 moeriis, ille iam fermè vnus superstes è reliquis fratri-
 bus, nomen memoriamque sit deportaturus sempiter-
 nam. Tacebo Græcas, Hebræasque literas, quas præ-
 ter Philosophiam & Theologiam vtcunque degustauit. 20
 nec nominabo Mathematicas, quas & ipsas didicit:
 propterea quòd singulari pietate præditus animus, re-
 ligionisque Christianæ studiosissimus, nullam ex istis
 laudem vendicare conetur. Vbi vbi agis mi Resendi,
 quocunque te contulisti optime Teyninger, vobis 25
 gratiam habeo, qui me rusticum miseritis ad Lusi-
 tanos.

QVI D dicam de amicis? Resendius primas partes
 obtinet, Poëta cum veteribus comparandus, cui si iuge
 studium staret poëticum, non minus nobilitaret suam 30
 Eboram, quàm Lucanus Cordubam. Cum quo tamen si
 iam pridem contracta fuisset familiaritas Louanij, ma-
 gis tamen culta fuit in Lusitania, non solum propter
 diuturniorem vsum, sed etiam quòd amicitia prioris
 fructum vberimum protulit, delatus Salmanticam, vt 35
 me faceret Lusitanum. Nouas verò multorum ibi lu-
 crifici amicitias. In primis Georgij Coelij, viri præter
 Græca-

Græcarum literarum peritiam, sic & prosa & carmine
 celebris, vt dubites vtro magis polleat. mihi semper ob
 id probata est oratio eius soluta, quòd nesciam, an ho-
 die sint qui tam propè accedant ad veterem illam Ro-
 manam eloquentiam. Sermo est purus, concinnus,
 & eleganti munditie, nec quicquam tamen præ se fert
 affectatum. Videorq̃ue mihi non immeritò Resen-
 dium inter Poëtas, Cœlium inter Oratores collocasse,
 quòd eò mihi res redacta iã iudicatur, vt in bello quod
 10 spiro contra Machometum, Cœlius orare melius, Re-
 sendius canere possit sonoriùs. Inter Theologos au-
 tem, quem quæso præferam Ioanni Paruo? qui cum
 mihi mensa fuit communis toto biennio: quemq̃ non
 minus quàm parentem charissimum venerari debeam.
 15 is cum annos natus esset sexaginta duos, non contentus
 Græcis literis, quas occupatissimus templi functioni-
 bus didicit, à me etiam initiatus est Hebraicis, quas no-
 cturnis vigiliis tam ardentè concupiuit, vt paucis mē-
 sibus sine cortice naret, vt vtar verbis Horatij. cumq̃ue
 20 omnium Canonicorū diligentissimus esset, obeundis
 quotidianis officiis, nec statas illas vacationes vsurpa-
 ret, quæ solenni consuetudine conuiuent, ad illud vul-
 gò iactatum: Beneficium dari propter officium; tamen
 cura perfecit, ne domi desideraret ocium quod consu-
 25 meret in literis. Cæteras dotes & viri probitatem hinc
 colligite, quòd cum multis egregiè doctis spectatæque
 vitæ non careat Lusitania: Paruum tamen nuper Rex
 inclytus, nulli prouehendo Religionis negocio secun-
 dus, cæteris posthabitis, sua sponte designauit Episco-
 30 pum. cui quotquot Hebraicis literis sese tradiderunt,
 annos præcari conuenit Nestoreos, adeò magnum
 possident in Episcopo Paruo studiorum patronum.
 Erat etiam nõ postremæ notæ D. Franciscus Mellonius,
 genere ac literis adeò præditus, vt & inter aulicos pro-
 35 ceres dignitatem, & inter eruditos claram famam te-
 neret. qui, aduenienti mihi Eboram, primus hospitis
 nomine sese commendauit, & omnibus in rebus sum-

mum fautorem præbuit. sed non licuit multo tempore
 hoc hono gaudere, nec perpetua necessitudinis vincu-
 la constringere, quòd sublatus è vita mœrorem acer-
 bum amicis, cladem flebilem intulit aulæ Lusitanicæ,
 tantum vir ille consilii, prudentiaque Rempub. iuuare
 consuevit, magis natus iuuandæ patriæ, quàm spectan-
 dis priuatis commodis. superi illum in beatas sedes ac-
 cipiant. Nec silentio prætereundus est Franciscus
 Geraltès, egregius Medicus, vtraque lingua bene per-
 cultus, & vir acerrimi iudicij, qui tametsi inter ami-
 cos non infimum locum occupauit, partim eruditione
 commendatus, partim magno in me collato beneficio,
 quòd graui morbo decumbentem, in pristinam inco-
 lumitatem restituit, arctiùs tamen coalescere poterat
 mutua inter nos beneuolentia, si tam lectitasset Ara-
 bicè Auicennam, quàm erat sectator Galeni. hæc quid
 sibi velit oratio, non ignorat Arabicaster paruulus. Mis-
 sos faciam reliquos, vt properem ad Antonium Philip-
 pum, tam deditū Medico Arabico, quàm deuotus esiet
 Geraltès Græco.

E S T hîc Antonius inter Eborenses summi nominis,
 & quod me titillabat, libris Arabicis instructus quam-
 plurimis. Mihi verò nihil erat codicum præter Euan-
 gelia illa, & vnum Grammaticum, quorum præsidio
 nactus eram, quicquid habebam Arabismi. Et studia
 Arabica iam desierant, postquam sedem cepissem inter
 Lusitanos. Quare, tametsi fermè vicinus esset Anto-
 nius, non tamen multum fueram anxius, vt bibliotheca
 inspicerem. Hoc etiam segnior quòd surditatis
 vitio laboraret, parum commodus futurus hac de cau-
 sa vel præceptor vel congerro. Ipse vtrò quodam
 die, nescio an à Resendio doctus de meis studiis, salu-
 tator aduenit, & velut expergefacerè cœpit alto som-
 no pressas literas. Et quamuis hinc quoque Resen-
 dius arma cepisset, quibus me expugnauerat; nam Sal-
 manticæ cùm rogassiem, nunquis esset in Lusitania pe-
 ritus Arabicè: est, inquit, Medicus quidam doctissimus,
 qui

qui te ad saturitatem doceat. Igitur tametsi etiam hic non leue momentum fuerat ad accipiendam conditionem Lusitanicam, tamen vt fit presentis bono non admodum sollicitabar, ratus mihi non defuturum, quoties libuisset ea studia renouare. Postea crescente inter nos amicitia, sensim redij ad meas pristinas delicias. cumque ita sese res tulisset, vt meus Princeps aliquot diebus abesset, & domi liceret omne tempus mihi sumere, vt nunquam antea seruebant Arabica, ob id quod & socium laboris nactus essem hunc Antonium, & sicubi dubitarem, etiam preceptorem, praesertim in huiusmodi vocibus, quas vsurpant scriptores Medici. nam Grammaticam prorsus ignorabat. Eo tempore Lexicon, quod hactenus in schedis iacebat ordine suo digestis, in iustum librum contraxi, & vt lectitando proficiebam. subinde nouis vocabulis augebam. Nam & Auicennae partem diligenter euolui, non quod me caperet ars Medica, sed quia non erant apud Antonium nisi id genus codices, & iam tantum noueram rerum Grammaticarum, vt nihil restaret nisi auctorum tractatio. Caeterum supra modum me turbabat Latina versio, propterea quod Interpres sic assideret literae, vt nec phrasas commutaret tam alieni a nobis idiomatis, nec vim proprietatemque vocabulorum satis redderet. Arabica discebam quae ignorabam, nec ea licebat e Latinis parum elegantibus colligere: contra collatione Graeci codicis sic me iuuebant Euangelia, vt e Graecanicis phrasibus non incognitis, facile conijcerem dictionem Arabicam. Quare consultum videbatur, Galenum aut alium quempiam versare, qui e Graeco translatus esset in Arabicum, placuitque commentarios expendere, quos scripsit Galenus in Aphorismos, adhibita etiam versione Leonicensi, quem tribus aut quatuor locis animaduerti, non tam recte sensum percepisse, quam reddidit Interpres Arabicus. Interea tentauit epistolas quoque componere, & me exercere ducendo stylo:

poteramque facultatis nonnihil comparare, si perdu-
 rasset exercitatio: verum non tam gaudebat alter hac
 literarum vicissitudine, mihi que illius epistolae quan-
 doque olebant, nescio quid vulgare, quod non sa-
 tis iudicarem elegans. quare rursus intermissa sunt
 ea studia, tum ut iucundioribus disciplinis fatigatum
 ingenium auocarem, tum quod iam abunde me pa-
 ratum crederem, ut redditus patriae professionem hanc
 instituerem. & ut verum fatear, multum etiam deuora-
 bam molestiae, quod res mihi esset cum furdo. nisi quod
 ut mutos magistros, Salmanticae nouem mensibus, sic E-
 borae ferme septem furdos pertuli nimio ardore discendi.

IAM annus instabat quartus, & adornabamur ad
 profectioem Braccarensem, vbi meus Princeps Ar-
 chiepiscopus Braccarensis, rem Ecclesiasticam con-
 stituere, & cogere Synodum volebat, instaurandis
 moribus, vtcumque hic illic collapsis. Ego mo-
 dis omnibus abhorrebam ab itinere, rursus in Loua-
 niense veternum redactus, & diuturna quiete peregrin-
 andi artem dedoctus, nihilque non causabar: quo li-
 ceret permanere mihi interim Eborae, veritus, ut inge-
 nuè fatear, ne per viam inter proceres aulicos essem
 ridiculo: nihil enim vnquam vidistis ineptius pere-
 grinante Clenardo; tanquam ad amussim praecipitum
 seruaueram mei Marci, ut toto triennio nihil didicis-
 sem aulae, nisi quod nossem vbi esset aula. hoc tamen
 effeci, ut postquam illi discessissent, subsequerer sine
 arbitris meorum vitiorum, & impunius peccarem
 submotis testibus. Tantum Ioannes Paruus, tum
 Canonicus Eborensis, cuius supra memini, ad sesqui-
 horam comes fuit, ut subinde moneret quomodo tra-
 ctarem frenum: nam iam in obliuionem abierat. Is
 pro sua humanitate vinum suppeditauerat, quod ter-
 tio demum die nobis futurum esset vsui: tum enim iter
 facturi eramus per vastissimam solitudinem, vbi vix
 media via casula sita erat perquam exigua. Sed prius-
 quam in illud desertum ingressi sumus, pridie sera no-
 cte

ete diuerforium subiuiimus, quod vnum par fuisset ex-
 piando Erasmo, sic infamanti Germaniam. Hordeum
 non erat iumentis, & vix palearum portio paruula.
 foris sub dio stabulabantur, nos sarcinis vtebamur pro
 5 sellis, aut humi sedebamus. Coena planè fuit dubia, q̄
 incertū erat an cogeremur ieiunare. Vinū non deside-
 rabatur, & panis abundè suppetebat. sed homini Bra-
 bantino congruūt & alia obsonia. Eia conferamus nos
 cubitum, siquidem cras ante diem abeundum est,
 10 alioqui pernoctabimus in Seruecca, sic vocant eam
 solitudinem. age fiat. At neque lectus, neque lo-
 cus vllus dabatur, vbi somnum caperes in angustif-
 sima domuncula, fermè iumentorum oneribus op-
 15 strum, tres seruos adduxeram Aethiopes, Dento-
 nem, Nigrinum, & Carbonem; nam sic eos nomi-
 nauit Resendius. hos inter, partim stans, partim se-
 dens, partim suspensus, & cubito sarcinis innixus,
 sic quiescere conabar, vt nihil aliud expectarem, quàm
 20 mulionis clamorem, qui foris delitiabatur in strato
 gramineo. Itaq; paulò post noctis conticinium, im-
 patiens moræ, licèt somnolentus reliquos excitare cœ-
 pi. Credo decem & amplius horas equitauimus
 25 procumberet equus ministri, & me in posterum exem-
 plo redderet freni tenaciorem. quanquam ne sic qui-
 dem euasi, quin & meus primoribus pedibus in ge-
 nua flexis me fermè præcipitauerit. Vix tandem tan-
 tum itineris perpessi, conspecta casula, læti festina-
 30 bamus ad prandium, & noctis superioris damna pen-
 sauimus, cohortantibus etiam mulionibus, & omnia
 prospera pollicentibus, simulatque traiecto Tago ve-
 nissimus Taucos, qui pagus nos manebat ad vesperam.
 35 bubulas, fermè Siculas mēsas nobis decantabant, adeò
 vt exhilarati, prolixius etiam hauriremus Bacchum illū
 Eborensem fermè face tenuis siccata lagena.

Q 1

VERVM

VERVM extrema gaudij luctus occupauit, gra-
 uesque poenas dedimus lætioris conuiuij. Siquidem
 ad ripam Tagi nox aduenientes occupauit, nec licebat
 iam traicere. Ibi in muliones stomachatus sum,
 quòd diutius protractum fuerat prandium. Quid
 ageremus? Vnum erat diuersorium, quod parum co-
 gitauerat de nostro aduentu. Heus, inquam, hospes,
 habesne paleas? obambulabat Polyphemus titanicum
 obtuens, & ne verbum quidem respondens. rursus
 ego: Domine, inquam, suntne paleæ nostris iumentis? 19
 vix tandè & ægrè, nescio, inquit. sic & ceteri circum-
 cursitabant, partim exonerandis iumentis, partim
 quærendis paleis: plus enim equis timebamus quàm
 nobis. Iam præterierat semihora, cum nunciat mu-
 lio domum plenam esse pælearum. Utinam, inquam, 15
 essem Rex Lusitaniæ, hunc hospitem in crucem adi-
 gerem: & simul circumspiciebam, si quid in culina
 situm esset ad focum. Quid cœnabimus, hospita?
 nihil, inquit, habemus. nihil proisus? nihil. Occi-
 datur gallina: non alo gallinas vt vobis occidantur. 20
 Sũntne oua? Quæram. at nihil inuentum est. Ni-
 hilne capitis piscium accolæ fluminis? Quis, inquit,
 comederet pisces die carniũ? ò quantum mihi acue-
 batur bilis. profectò si præsens fuisset Rex, ipse tor-
 toris munere fuisset functus, & fortassis imitatus 25
 Anthropophagos. Gulielme sternatur mensa. Appo-
 situm est salinum, & vnus atque alter panis, cum in-
 terim intentissimos haberem oculos in ollulam, quæ
 adstabat igni. Et quid, inquam, illic coquitur? Est,
 inquit hospita, laridum. Cedo mihi quippiam iuris, 30
 vt scilicet intinctum panem cœnarem. Non. famuli
 opus habent. At partem laridi summis precibus ob-
 tinuimus, credo vnciam vnã, adeò vt me recusum
 suspicarer & factum Italum, vbi locis quibusdam car-
 nes veneunt vnciatim. irritatus stomachus, & velut 35
 femuncia leuiter perstrictus, appetebat laridum: &
 nihilne præterea, inquam, domi est laridi? Est, conij-
 ciatur

ciatur in ollam, aut super prunas affetur. Carnes
 porcinae, inquit hospita, sub noctem laedunt stoma-
 chum. O veneficam cum tua istac medicina. Pru-
 riebant dentes Gulielmo Hollando, Clenardo Braban-
 5 tino, & ad muliones conuersus, vbi, inquam, sunt
 perdices, quas somniauimus in prandio? Illi verò
 cepas rodebant crudas, & nihil indignabantur: quin
 & consilium dabant, vt aliquot assas ipse comederem.
 hæc enim sacra videbatur anchora. Earum condimen-
 10 tum est oleum cum aceto. Oleum maligne præbi-
 bitum fuit: acetum verò non erat in acerbissima do-
 mo, nisi quòd eiusmodi nobis promebant vinum, vt
 facilè nomen tueretur aceti: hoc ergo oleato condiui-
 mus cepas, quas tam repperi sapidas, vt deinceps con-
 15 tra omnes casus aduersos, & malam fortunam, hoc
 vnum circumferrem in sarcinis remedium: atque uti-
 nam assatae fuissent complures, tam eram ea nocte fa-
 melicus, credo propter iram immodicam bene dige-
 sto prandio. Commodum in mentem venit vt pa-
 20 nis laminas tostas madefacerem vincto, rogabamque
 nunquid reliquum esset vini Eborensis. non, inquit
 Gulielmus, nam plusculum lætati fuimus in prandio.
 At vide, inquam, vt scilicet vel reliquias odoriferi Bac-
 chi dilutas aqua inspergerem pani. inuenimus semiscy-
 25 phum, & his bellariis cohonestauimus opiparam cœ-
 nam, magno nimirum malo, quòd post illud obso-
 nium magis etiam latrare cœpit stomachus. Sed quia
 iam omnia fueramus periclitati, & nihil eduliorum
 restabat, saltem aliquid solatij nox ostendebat, quòd
 30 in molli strato quiescerem. Gulielme, inquam, pa-
 retur lectus, & abeamus dormitum. Non, inquit
 hospes, opus est lecto mensibus his æstiuis. At mi-
 hi, inquam, opus est, non assueto cubitare vel humi,
 vel super nudas tabulas. Non, inquit hospita, lectum
 35 habemus. O Lusitani, inquam, apud me, cur fini-
 tis ista falsa manere vocabula? vocatur diuersorium,
 vbi nec comedendi, nec dormiendi datur facultas.
 Post

Post disceptationem longam, reuoluti ad preces blandiores, summis conatibus vix impetrauimus speciem quandam lecti.

POSTRIDIE subducta ratione didici, cur Tagum scriptores appellarent auriferum. tanti constitit umbra coenæ cum lecto, quanti magnificum apud Brabantinos epulum: quare si quis auri venas, aut arenam auream hactenus in flumine non repererit, mihi credat dictum esse Auriferum, quod aurum abstulerit nostris oculis. nam & hoc poëticum est, simplex vsurpari pro composito, vt apud Iuuenalem: Pona-
 mus nimios gemitus, hoc est, deponamus. Omitto reliqua, quo properemus Conimbricam, vbi Rex nouam tum moliebatur Academiam. Hic quid opus est multis laudibus, quando sese ipsa indies magis ac magis commendat? Erant vacationes, & in cæteris professionibus feriæ. nec iudicium ferre possum nisi de auditorio Græco, quod me nouo miraculo reddidit attonitum. Vincentius Fabricius enarrabat Homerum, non vt Græca verteret Latine, sed quasi ageret in ipsis Athenis, id quod nusquam hactenus videram: & nihilo segnius discipuli præceptorem imitabantur, fermè in totum vsi & ipsi sermone Græcanico. E quibus auspiciis si fas est diuinare, florentissima erit Conimbrica linguarum studiis. De Theologia speciem præbuerunt tres monachi, qui cum paucis mensibus in ea palæstra fuissent versati, de themate proposito disputauerunt argutissimè, & re ipsa testati sunt, quàm eruditus viris illic darent operam. Quod si honos alit artes, quid manet Conimbricam, nisi vt ipsam aliquando vincat Salmanticam? neque enim Rex parcit vllis sumptibus, & tam opimis prouentibus donat Cathedras, vt in vniuersa Hispania non sit Professoribus fructus vberior.

INDE venimus Braccaram, vbi & ipse meus Princeps Gymnasium condidit, capeffendis literis Latinis. communicatoque mecum negotio, in eam sententiam consen-

V. Fabricius

consensimus vt quæreretur qui in Scholis non vteretur
 sermone vernaculo, vnde per Hispaniam non tam reli-
 giose literatissimi etiam abstinent, quemadmodum
 aut apud nos aut in Germania. Et volebat non tri-
 5 uialem quendam instituere ludum, sed in quo pul-
 cherrimè discerent Latinè. Occurrebat Ioannes Va-
 fæus, par huic futurus prouinciæ, ad quem statim pro-
 fectus Salmanticam, vbi Græcas Latinasque docebat
 literas, oblatis conditionibus & cunctantem exhorta-
 10 tus, voti compos in Lusitaniam adduxi, vt eum siste-
 rem Principi. Habito congressu, Princeps Vlyssipo-
 nem discedit, Vafæus Salmanticam componendis ne-
 gōtiis, quæ illic recens ducta vxore inchoauerat. Ego
 interim hæsi Braccaræ, ponendis nouæ scholæ funda-
 15 mentis, dum adueniret Vafæus, vnum atque alte-
 rum secum adducturus, qui partem laboris susci-
 perent.

Eo anno misit ad me Rescius meus literas, spar-
 sum fuisse rumorem Louanij, Clenardum factum Car-
 20 dinalem, & ita seriò prædicatum in Collegio Theolo-
 gorum, quòd Præses epistolam accepisset ab Antuer-
 pia, quæ rem assereret. Cæterum Latomum suspen-
 disse iudicium, & stetisse ancipitem, nec fidem habere,
 donec à me factus esset certior: propterea quòd pri-
 25 dem fama mendax me creasset Episcopum. Quin &
 aliud in vulgus manauerat, me tot onustum esse sacer-
 dotiis, vt quamplurima contemnerem. quare Diesten-
 sis quidam olfacta præda contulit se Braccaram, ratus
 se aliquid ablaturum ex istis contemptis sacerdotiis.
 30 Ego etsi riderem sermones hominum, non poteram
 tamen effugere, quin tot diuitiarum particulam lar-
 girer frustrato conterraneo. Istiusmodi in populo te-
 merè iactari non solent, nec vllus tam est vanus rumor,
 quin aliquo nascatur auctore. Itaque libet vobis ex-
 35 ponere, cur suspicer me creatum Cardinalem, & ad eò
 multis cumulatam id temporis sacerdotiis, vt etiam
 Beginas mihi ademptas intelligerem, quas cùm tot
 annos

annos positas haberem in iudicio controuersas; inaudita ratione sic sunt commissæ tribus arbitris, vt eas vniuersas mihi abiudicarent. Credo quòd parum notus esset Cicero, ad arbitrium inquiring, hoc animo adimus, vt neque nihil, neque tantum quantum postulam, consequamur.

SI vnquam fuit Braccara vero nomine Augusta, certè cum illic agerem, dici poterat Augustissima. Et ne Roma quidem tot vidit Episcopos, Cardinales, Patriarchas, cæterasque dignitates, quot creabantur illic exiguo tempore. Ad hæc Senatores, Consules, & reliqui Magistratus, passim per vicos ambulabant, & quandoque in foro emebant lactucas: cum quibus omnibus quando quotidie versabar, quid mirum si fortè & ipse afflatus fuerim aura benigna, & titulo Cardinalitio? Aenigmata scribo, præstabo Oedipum. Erant Braccaræ circiter triginta, qui darent operam literis, quorum magnam habere curam non operæ precium duxi, propterea quòd scholas nouas ab ipsis fundamentis volebam inchoare. Quare velut periculum facturus de ingenio puerorum, ciuium aliquot liberos publico loco docere cœpi, tam expertes linguæ Latinæ, vt ante eum diem, ne literam quidem audissent. Et prima statim hora, cum res iam vulgata fuisset, concurrerant complurimi, commoti, vt fit, nouitate, adeò vt crescente indies multitudine, locus auditores non caperet. Nulla enim ætas in nouo Gymnasio desiderabatur, & omne genus mortalium confluebat. non deerant qui vix annum quintum agerent, non sacerdotes, non serui etiam Aethiopes, & quidem natu grandes. quin & parentes vnà ludum frequentabant cum filiis, nec minus præceptori morem gerebant, quàm obedientes discipuli.

CVM QVE solus versarer in tam disparibus ingeniis, & apud rudes ne verbulum quidem sonarem, nisi Latinum, sic sensim assiduo vsu processit negotium, vt intra paucos menses, & loquentem satis omnes intelligerent,

ligerent, & minimi etiam utcumque Latine balbuti-
 rent, cum vix nossent Alphabetum. Neque enim te-
 nellam atatem eò trahebam, quòd aliquid haberet
 molestiæ, nec per antiphrasim interpretabar ludum,
 5 sed reuera ludebam in scholis. Erant mihi seruuli tres,
 quos supra nominavi, non sanè periti Grammaticæ,
 verùm domestica consuetudine tantùm confecti, ut
 me perciperent, quicquid dicerem, & contra Latine
 responderent, licet identidem peccantes in Priscianũ.
 10 Hos in ludum productos, dialogos agere iussi, spectan-
 tibus discipulis, & cum eis multis de rebus sermonem
 miscebam, attentissimo auditorio, ad eò miraculi loco
 fuit, quòd Aethiopes loquerentur Latine. Heus Den-
 to, inquam, salta: mox vnum atque alterum edebat
 15 saltum, ridentibus spectatoribus. Tu Nigrine, repe-
 nobis per pavementum: sine mora quadrupedem age-
 bat, magis etiam in cachinnos solutis quotquot ade-
 rant. Carbo iussus currere, cursum statim expedie-
 bat. Sic & alia multa non tam voce docebam, quàm
 20 gestu; ut per iocum vocabula puerorum animos subi-
 rent. Minimaque cura fuit, ut initio canones obiice-
 rem Grammaticos, rem non satis amœnam. sed om-
 nem adhibebam artem, ut quemadmodum mercatores
 in variis regionibus vsu perdiscunt idiomata; sic in tan-
 25 ta frequentia, omnibus in locis streperent voces Lati-
 næ. Quin & illud piaculum erat, primis diebus quip-
 piam scribere, sed oculis in præceptorem intentis,
 aures assuescebant audiendis vocibus. Et si quando
 sese offerret vel sententia, vel adagium pauculis ver-
 30 bis comprehensam, per discipulos in orbem ibat, &
 tota schola iactabatur, velut manus manum fricat, me
 interim gestu rem declarante. Nam & hoc decre-
 tum erat, non solenni pompa docere, & aliquid me-
 ditatum afferre; sed quicquid obiter ac primùm oc-
 35 currebat, de eo fabulabar. Si quem conspicerem
 insigni naso, ridendo & contrectando naso, funge-
 bar docentis officio, & obiter mungebat Dento nares.

Inde

Inde iussi adferri candelam, & tu Nigrine, inquam, munge candelam: quam si imprudens extingueret, irato vultu obiurgantis speciem præbebam, & simul videbant quid esset candelam accendere, quid extinguere: Hinc labimur ad seuum, & candelas seuaceas, inde ad cereum, ceram, ellychnium, & cætera quæ oculis arbitrari poterant, vt vtar verbo Gelliano. Dum sic nugamur, & quamuis sermocinandi ansam temerè raperemus, sæpenumerò sine omni tædio, tres horæ nobis imprudentibus abibant cum summa puerorum voluptate. 10

QVI BVS rebus factum est, vt à parentibus pueri contineri non possent, quin summo diluculo pergerent ad scholas, velut gestientes audire præceptorem: adeò vt horam quandoq; vnam anteuenteret, & noctu nihil aliud somniaret, quàm Comœdias nostras scholasticas. Ipse certè vehementer cum plerisque sum admiratus, illorum iugem constantiam, qui acerrimè quandoque castigati, tamen æmulatione quadam mutua sic perpetuò frequentabant ludum, vt abesse mortem ducerent. Videte quæso rem nouam. Cùm instaret Quadragesima, quo tempore vix tandem sub exitum plerique Confessarios adeunt, edictum tuli, neminem admittendum in scholam, qui non statim peccatorum peregisset confessionem: eique rei destinauimus dieculam, & à docendo feriatum sumus. Protinus totis templis concursum est quærendis sacerdotibus, adeò metuebant ne priuarentur nouæ scholæ delitiis. Postridie, imò verò eo ipso die, puelli complures, ubicunque me conspicerent, velut gratulabundi veniebant, & vt quisque occurrisset, Ego, inquit, domine sum confessus, tam redditi erant alacres, tamque patientes, vt omne tempus sub oculos Præceptoris curperent consumere. Erant autem digesti in certas tribus, quas pro aduentantium numero pluribus paucioribusque capitibus cumulabamus. Et suum quisque in propria tribu, tum nomen, tum locum obtinebat, vt in 30 35

vt in

vt in fingulis tribunus minimo negotio notaret stationis desertores, qui nisi fontica causa nulli fermè cernebantur. Grandioribus addebam paruulos, & alium alij modò discipulum, modò designabam præceptor rem, vt hinc vicissim disceret, illum inuicem doceret. Ac primò omnium per tribus dispersa sunt ista.

- Heus puer,
 Quid est rei?
 Quo properas?
 10 Ad ludum literarium.
 Mane paulisper.
 Non possum.
 Quid ita?
 Quia iam præteriit hora.
 15 Quid tum postea?
 Si moratus fuero, vapulabo.
 Ain verò?
 Sic profectò.
 Vtram metuis, ferulam an scuticam?
 20 Vtraque præceptor vtitur.
 Sed ausculta paucis.
 Non licet inquam. Vale.

H VNC Dialogum sic perstrepebant in omnibus vicis, vt cerdones, & muliones passim in vrbe cantarent: Heus puer; & puellæ quoque in ædibus eum agerent, tam nobilitatus erat in vniuersa Braccara. Mox alium effudimus, non spectantes quàm essemus elegantes, sed quid captus puerorum ferret. deinde alium atq; alium, semper tractantes argumentum non
 30 alienum ab eorum ingeniis.

ET quia paulatim iam sermo Latinus reddebatur familiaris, pederentim instillabam gustum Grammaticæ, nominumque Declinationes maiusculis characteribus in parietibus suspendebam, quas tribules in libellos referebant, qui nossent scribere. vicinisque operam dabant tam in describendo, quàm tradenda scribendi ratione. nam & hæc prouincia Tribunis data

R erat,

erat, ut peritus, rudium curam gereret. Interea vero in auditorio crescebat lingua, quod viritum pensum præscriptum redderent, nunc sententiam, nunc adagium, nunc insigne aliquod insipientes memoriæ vocabulum. Quæ omnia sic moderabar, ut cum tota schola nullus compareret codex, typis excusus (id enim vetitum erat,) tamen in tanta frequentia, binas quisque quotidie novas lucrifaceret sibi & peculiare lectiunculas, & simul auribus hauriret quod pertineret ad cæteros. Dicam planius: Nemo commune pensum habebat cum altero, sed suum quisque persolvebat, & partibus suis defunctus, audiebat quid sonaret in auditorio. idque ad hunc modum. Surgant Tribuni, qui dum ordine suum quisque munus peragerent, ceteri tribules auscultabant, & summo silentio vel inuiti multa reponebant in animo.

POST hos consurgebat *

PLURA tamen cum Salmantica tum Granata diligentissime perquisierim, inuenire non potui: quo fit ut hanc epistolam Clenardum morte forsitan præuentum non absoluisse existimem. Quotquot autem in has epistolas incident, rogatos velim, ut si reliqua nanciscantur, & alias item ipsius Clenardi epistolas, eas ne lectori inuideant, sed in publicum prodire sinant.

SVM-